

SŁAWOMIR MARCIN KOWALSKI

Legnica

<https://orcid.org/0009-0009-1551-3320>

slawek_k@vp.pl

Z dziejów organów w kościołach parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Maternusa w Lubomierzu

Streszczenie

W momencie stworzenia przez Boga człowiek został obdarzony duszą, umysłem, wolną wolą, a także zdolnością do postrzegania i tworzenia piękna w celu wychwalania Pana. Szczególną rolę w tym procesie przypisuje się muzyce, zwłaszcza organowej, która jest obecna w liturgii Kościoła od setek lat. Nierzadko instrumenty swoim kształtem i rodzajem wyrażają to, czego nie potrafi dusza. Dzięki muzyce organowej towarzyszącej śpiewowi ludzi uczestniczących w nabożeństwie wszyscy wierni uczestniczą w hymnie uwielbienia Pana. Niniejszy artykuł jest próbą wskazania wartości muzyki organowej, jej wykorzystania w kościołach oraz związku instrumentu z religijnością parafian w Lubomierzu. Zagadnienia ujęto od strony historycznej, przedstawiając wydarzenia związane z instrumentami tej parafii wraz z krótką prezentacją historii miejscowości i kościołów.

Słowa kluczowe: muzyka liturgiczna, organy, liturgia, Lubomierz, diecezja legnicka, Dolny Śląsk.

Abstract

From the History of the Organ in the Churches of the Parish of the Assumption of the Blessed Virgin Mary and St. Maternus in Lubomierz

In the moment of creation by God, the human is given soul, the mind, the free will and the ability to perceive and create beauty to praise the Lord. A special role during this process is assigned to music, especially to the organ, which has been present in the liturgy of the church for hundreds of years. It is quite often that instruments by their shape and kind are expressing what the soul cannot. Thanks to organ music which accompanies the singing of the people attending the service, all believers are participating in the hymn of praising the Lord. This article attempts to indicate the value of organ music, its use in churches and the connection of the instrument with the religiosity of parishioners in Lubomierz. Issues are taken from the historical side, presenting events concerning this parish's instruments with a short presentation about the history of the places and the churches.

Keywords: liturgical music, organ, liturgy, Lubomierz, Diocese of Legnica, Lower Silesia.

Człowiek od dawien dawna poświęcał i ofiarował swojemu Stwórcy to, co miał najlepszego i najpiękniejszego. Dowodem na to są m.in. budowle, a w nich malowidła i figury. W to dzieło wpisują się również organy – wyjątkowy instrument, z którego wybrzmiewają dźwięki na chwałę Bożą i akompaniujące wyspiewywanym przez ludzi słowom, gdyż: „Kto dobrze śpiewa, ten dwa razy się modli”. Papież Pius XII w encyklice o muzyce kościelnej *Musicae Sacrae Disciplina* pisał:

Wśród instrumentów, przed którymi otwierają się drzwi świątyni, pierwsze miejsce słusznie zajmują organy, gdyż szczególnie nadają się do śpiewów sakralnych i obrzędów sakralnych, do nadawania ceremoniom kościelnym niezwyklej świetności i szczególnej wspaniałości, do wzruszania duszy wiernych. Wierne powadze i słodyczy swego brzmienia, napełniają one umysły niemal niebiańską radością, chcąc mocno wywyżżyć Boga i rzeczy niebiańskie¹.

Wartość tego cennego instrumentu podkreśla także Konstytucja o Liturgii Świętej *Sacrosanctum Concilium*, która wskazuje:

W Kościele łacińskim organy piszczałkowe należy mieć w wielkim poszanowaniu jako tradycyjny instrument muzyczny, którego brzmienie potęguje wzniosłość kościelnych obrzędów, a umysły wiernych porywa ku Boga i rzeczywistości nadziemskiej².

Organy w ciągu swej historii ulegały wyraźnym etapom rozwoju. Pojawiające się nowości w udoskonaleniu techniki i rozwiązań w zakresie ich budowy, a także w aspekcie estetyki brzmienia i innych szczegółów dotyczących sztuki organmistrzowskiej, z czasem osiągnęły powszechną skalę zastosowania. Każda epoka odznaczała się w tym zakresie swoistą odrębnością i znamienitością kunsztu. Organy budowane w poszczególnych okresach wycisnęły niezatarte piętno pod względem techniczno-konstrukcyjnym, brzmieniowym i artystycznym. Właśnie to spowodowało, że stały się one przedmiotem zainteresowań dziedzin muzykologicznych, historycznych i teologicznych.

¹ Pius XII. 1955. *Encyklika Musicae Sacrae Disciplina*, Watykan: LEV, 28.

² Sobór Watykański II. 1963. Konstytucja o Liturgii Świętej *Sacrosanctum Concilium*. Watykan: LEV, 120.

Można zauważyć, że czasy współczesne bardziej niż poprzednie epoki doceniają organy zabytkowe ze względu na ich wartość muzyczną, kulturową, duchową oraz ciekawą historię. Warto też nadmienić, że przez długi czas nie było świadomości wartości substancji zabytkowej tychże instrumentów. Podjęte opracowanie jest próbą komplementarnego ujęcia dziejów trzech instrumentów organowych, będących częścią wyposażenia świątyni parafialnej w Lubomierzu oraz dwóch kościołów filialnych należących do tej parafii. Artykuł przedstawia historię tychże instrumentów organowych, będących wyrazem życia religijnego i kulturalnego ludności zamieszkującej te miejscowości oraz ukazuje aktualny stan ich zachowania. Osadzenie dziejów organów w historii miejscowości i ich świątyni jest konieczne, ponieważ ich losy miały ścisły związek z losami tychże wspólnot.

1. Zarys historii parafii i świątyni w Lubomierzu

Sięgając początków powstania Lubomierza, warto zaznaczyć, iż jego dzisiejsza nazwa jest pochodną niemieckiego określenia Liebenthal³. Pierwotnie była to osada targowa, stanowiąca własność rodu rycerskiego⁴. Jutta von Liebenthal – jego kolejna z rzędu sukcesorka – ufundowała w 1278 r. kościół i klasztor Benedyktynów. W 1291 r. miejscowość otrzymała prawa miejskie, które zostały jej nadane przez księcia świdnicko-jaworskiego Bolka I⁵. W całej swej historii miasto dzieliło losy z fundacją klasztorą i pełniło funkcję ośrodka handlowo-usługowego dla okolicznych dóbr rycerskich. Po raz pierwszy miasto zostało w znacznym stopniu zniszczone podczas wojen husyckich, jednakże dość sprawnie zostało odbudowane dzięki dochodom z posiadłości ziemskich i ofiarom okolicznej szlachty⁶. Kolejny rozwój miasta został zahamowany podczas wojny trzydziestoletniej, która dość istotnie dotknęła Śląsk. Miasto i jego obywatele czerpali swoje dochody głównie z pośrednictwa w handlu lnianą przędzą. Przejście w 1741 r. Lubomierza pod rządy pruskie nie zmieniło zasadniczo sytuacji gospodarczej. Kasata dóbr klasztornych w 1810 r. oraz brak rozbudowy przemysłu przyczyniły się do powol-

³ Hans Lutsch. 1891. *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien*. T. 3. Breslau: Verlag von Wilh. Gottl. Korn, 504.

⁴ Marian Iwanek. 1991. *Lubomierz. Dzieje, dzień dzisiejszy, szanse*. Jelenia Góra: Urząd Miasta i Gminy, 11.

⁵ Marek Staffa. 2003. Lubomierz. W *Słownik geografii turystycznej Sudetów*. Red. Marek Staffa, 426. Wrocław: Wydawnictwo I-Bis.

⁶ Staffa. 2003. Lubomierz, 427.

nego upadku miasta, które właściwie do czasów nam współczesnych nie może znaleźć stałych i trwałych podstaw rozwoju⁷.

Pierwszy kościół w Lubomierzu, wraz z klasztorem, został wybudowany, jak to już zostało nadmienione, dzięki fundacji Jutty von Liebenthal w 1278 r.⁸ Najstarsze zachowane źródła podają, że w 1523 r. odbyła się w tymże kościele konsekracja wielkiego ołtarza⁹. Na podstawie dokumentów wizytacyjnych z 1677 r. wiemy, że parafia w Lubomierzu miała dwa kościoły filialne: w Olesznej Podgórskiej i Radoniowie¹⁰. Choć stan kościoła parafialnego był w tym czasie bardzo dobry¹¹, to już w 1688 r. kościół oraz klasztor uległy zniszczeniu wskutek wielkiego pożaru¹². Po częściowym odbudowaniu kompleksu klasztorowego, w 1723 r. ponownie wybuchł pożar, który i tym razem wyrządził wielkie szkody¹³. W latach 1727–1730 Johann Jakob Scheerhofer z Legnicy dokonał ponownego wzniesienia świątyni¹⁴. Do jej budowy wykorzystano fragmenty rozebranej świątyni z początków XVI w., zachowując chór zakonny i dolną kondygnację wieży¹⁵. Kolejne prace remontowe miały miejsce w latach 1906–1937, kiedy to gruntownie odnowiono wnętrze świątyni. Powojenni mieszkańcy parafii, którzy przybyli do miejscowości po zakończeniu II wojny światowej, pochodzili z Kresów Wschodnich. Do lat 90. ubiegłego wieku istniały w Lubomierzu dwa klasztory dwóch żeńskich zgromadzeń zakonnych: elżbietanek i karmelitanek. Pierwszymi duszpasterzami po 1945 r. byli kolejno: ks. Bernard Pyclik i ks. Stefan Komorowski¹⁶. 22 sierpnia 1967 r. z parafii Lubomierz została odłączona miejscowość Radoniów, którą przyłączono do parafii Chmieleń¹⁷. 7 sierpnia 1989 r. do parafii w Lubomierzu przyłączono miej-

⁷ Józef Pilch. 2004. *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*. Warszawa: Wydawnictwo Arkady, 209.

⁸ Staffa. 2003. Lubomierz, 426.

⁹ Józef Andrzej Bossowski. 2004. *Zabytki Lubomierza*. Lwówek Śląski: BUD-STAL-TEST II, 19.

¹⁰ Józef Pilch. 1978. *Zabytki architektury Dolnego Śląska*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 150–151.

¹¹ Wincenty Urban. 1971. *Z dziejów duszpasterstwa w archidiecezji wrocławskiej w czasach nowożytnych*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 46.

¹² Iwanek. 1991. *Lubomierz*, 59.

¹³ Staffa. 2003. Lubomierz, 429.

¹⁴ Pilch. 2004. *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*, 209.

¹⁵ Iwanek. 1991. *Lubomierz*, 59.

¹⁶ Archiwum Parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Maternusa w Lubomierzu (dalej: APLB). [brak sygn.]. Kronika parafii 1945–.

¹⁷ Archiwum Kurii Diecezji Legnickiej (dalej: AKDL). Zespół: Akta Lokalne (dalej: AL). Sygn. 201. Teczka Parafii Lubomierz 1946–1975. *Dekret odłączający miejscowość Radoniów z parafii Lu-*

scowość Popielówek z kościołem pw. św. Katarzyny, który stał się jednocześnie filią tejże parafii¹⁸. Pod koniec lat 80. XX w. wykonano w kościele parafialnym wiele prac remontowo-budowlanych: wymieniono poszycie dachowe na kościele, w prezbiterium umieszczono nowy ołtarz i ambonkę oraz wykonano nową instalację elektryczną¹⁹. W 2001 r. podjęto kolejne działania. Wtedy też kościół wraz z wieżą otrzymał nową fasadę, dach i orynowanie, nowy zegar na wieży, system alarmowy i monitoring przeciwpożarowy. Odrestaurowano także freski w nawach bocznych, kaplice przy prezbiterium, emporę organową, zamontowano nowe nagłośnienie i oświetlenie²⁰.

Dokonując próby opisu dzisiejszej świątyni w Lubomierzu, trzeba zaznaczyć, że jest to barokowa budowla murowana, trzynawowa, o układzie emporowo-halowym, pięcioprzęsłowa, pokryta sklepieniami żaglastymi na gurtach, ozdobionymi bogatym wystrojem rzeźbiarskim i malarskim, wykonanym przez Georga Wilhelma Neunhertza²¹. Od części zachodniej, za głównym ołtarzem, znajduje się zakrystia z tzw. gotyckim sklepieniem sieciowym. Tam też można dostrzec w górnej części emporę dla mniszek. Fasadę od części wschodniej, bezwieżową, założoną na linii falistej, flankowaną na dole pilastrami jońskimi, a wyżej korynckimi, wieńczy tympanon ozdobiony wolutami i posągami różnych świętych²². Za prezbiterium usytuowana jest wieża wtopiona w budynek klasztorny. Gotyckie, kwadratowe przyziemie niesie barokową, ośmioboczną nadbudówkę, zwieńczoną hełmem z prześwitami²³. Dach kościoła jest dwuspadowy. Elewacje boczne są dzielone lizenami, z oknami usytuowanymi w dwóch rzędach²⁴.

Podjmując próbę opisu wnętrza kościoła, należy nadmienić, że jest ono barokowe z bogatym wyposażeniem i wystrojem. Obecny wygląd to efekt finalny dwóch gruntownych renowacji: do 1736 r. prace we wnętrzu kościoła wykonywał miejsco-

bomierz i przylączający do parafii Chmielęń z dnia 22 sierpnia 1967 r. wystawiony przez bpa A. Wronkę, 119.

¹⁸ AKDL. AL. Sygn. 202. Teczka Parafii Lubomierz 1975–2000. *Dekret odłączający miejscowość Popielówek z parafii Chmielęń i przylączający do parafii Lubomierz z dnia 7 sierpnia 1989 r.*, 227.

¹⁹ AKDL. AL. Sygn. 202. *Protokół zdawczo-odbiorczy parafii Lubomierz z dn. 24 lutego 1989 r. sporządzony przez ks. Mieczysława Jackowiaka*, 218.

²⁰ AKDL. AL. Sygn. 203. Teczka Parafii Lubomierz 2000–. *Sprawozdanie z działalności parafii Lubomierz w ramach wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 1819 października 2009 r. przez ks. bpa Marka Mendięka*, 60.

²¹ Bossowski. 2004. *Zabytki Lubomierza*, 26.

²² Pilch. 2004. *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*, 210.

²³ Staffa. 2003. *Lubomierz*, 433.

²⁴ Bossowski. 2004. *Zabytki Lubomierza*, 27.

wy rzeźbiarz i malarz – Johann Joseph Friedrich, zaś do 1775 r. trwały prace przy wystrój chóru zakonnicy²⁵. Wewnątrz zachowały się m.in.: polichromowany ołtarz główny z 1775 r., okazała ambona z 1756 r., liczny zespół drewnianych figurek z XVIII w. oraz kilkadziesiąt barokowych obrazów olejnych. W zakrystii można podziwiać wiele szat i tkanin liturgicznych pochodzących z XVII i XVIII w.²⁶

2. Barokowe organy w świątyni parafialnej

Bardzo ważna i zachowana do dzisiaj wzmianka o organach w kościele parafialnym w Lubomierzu pochodzi z protokołu wizytacyjnego z 1666 r. Czytamy w nim, że taki instrument istniał w jeszcze gotyckiej świątyni, która uległa zniszczeniu w 1688 r. Z treści protokołu można dowiedzieć się również, że organy znajdowały się na północnej ścianie korpusu nawowego świątyni²⁷.

W odbudowanej w latach 1727–1730 świątyni prace przy wykonywaniu wyposażenia prowadzone były etapami na przestrzeni kolejnych dziesięcioleci. W XVIII w. w wielu kościołach katolickich na Śląsku, zgodnie z wzorcami włoskimi, po stronie zachodniej budowane były okazałe emporie muzyczne ze wspieranymi organami. Jak się okazało, realizacja tych zamierzeń znalazła także zastosowanie podczas prac przy odbudowie kościoła w Lubomierzu²⁸. Zachowane do dziś organy wybudował Andreas Bayer z Głogowa. Według przekazu L. Burgemeistera nastąpiło to w 1798 r. Pod gzymsem zwieńczenia centralnego pola pozytywu organów, umieszczonego na balustradzie empory, widnieje rok „1797”, a zatem należy domniemywać, że L. Burgemeister wskazał czas ukończenia dzieła. Zgodnie z zamieszczonym opisem Andreas Bayer wykonał dzieło o wyjątkowo pięknych proporcjach. Dwusekowy prospekt organowy, wkomponowany w okno znajdujące się w zachodniej ścianie kościoła, a także pozytyw umieszczony na balustradzie chóru wzbudzały powszechny zachwyt²⁹. W 1830 r. organy zostały gruntownie przebudowane przez Carla Friedricha Buckowa z Jeleniej Góry³⁰. Kolejna przebudowa instrumentu miała miejsce w 1864 r., a prace te wykonała firma *Schlag &*

²⁵ Pilch. 2004. *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*, 210.

²⁶ Staffa. 2003. Lubomierz, 433.

²⁷ Ludwik Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*. Frankfurt am Main: Verlag Wolfgang Weidlich, 85.

²⁸ Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*, 89.

²⁹ Andreas Bayer – ur. w 1751 r. jako syn Andreasa, cieśli, ożenił się 26 listopada 1782 r. Zob. Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*, 123.

³⁰ Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*, 310.

Söhne ze Świdnicy. Instrument posiadał wówczas 18 głosów. W 1897 r. ta sama firma raz jeszcze poddała instrument gruntownej przebudowie, budując w zasadzie nowe, 19-głosowe organy o trakturze pneumatycznej (opus 483)³¹. Podczas budowy zachowano barokową szafę organową oraz trzy miechy klinowe. W późniejszym czasie dyspozycje organów poszerzono o trzy dodatkowe głosy: *Aeoline* 8', *Vox coelestis* 8', *Gemshorn* 4'. Głosy te umieszczono na dwóch dodatkowych wiatrownicach stożkowych. Dokonując analizy źródeł, nie można jednoznacznie wskazać dokładanej daty zakończenia rozbudowy, niemniej w katalogu firmy *Schlag & Söhne* widnieje rok budowy nowych, 10-głosowych organów w kaplicy św. Anny w Lubomierzu – „1900”. Daje to podstawę do wysnucia tezy, że w tym samym czasie musiano dokonać poszerzenia dyspozycji instrumentu w kościele parafialnym.

Po II wojnie światowej stan ogólny organów był bardzo dobry³², jednak z biegiem czasu ulegały one stopniowo różnorodnym zniszczeniom i dewastacjom. W protokole wizytacyjnym z 1948 r. czytamy, że organy były już tylko „w dobrym stanie”³³. W 1970 r. w organach zamontowano nowy silnik elektryczny o łożyskach kulkowych³⁴. Bazując na informacji zaczerpniętej z wizytacji dziekańskiej z 10 czerwca 1980 r., otrzymujemy ważną informację: „w ostatnim okresie organy zostały wyremontowane”. Niestety nie znamy autorów tych prac. W 1984 r. został na nowo przewinięty silnik elektryczny do organów³⁵. Kolejne prace nad instrumentem prowadzono w 1989 r.³⁶ Na chwilę obecną stan zachowania instrumentu można określić jako dobry.

Zestawienie nr 1

Opis, parametry techniczne i dyspozycja organów w Lubomierzu

³¹ 1935. *Zusammenstellung ausgeführter Orgelbauten von Schlag & Söhne Schweidnitz in Schlesien*. Schweidnitz: Schlag & Söhne, 18.

³² AKDL. AL. Sygn. 201. *Protokół wizytacji kanonicznej parafii Miłosna (dawna nazwa Lubomierza) przeprowadzonej w dniu 7 października 1947 r. przez administratora apostolskiego ks. dra Karola Milika*, 9.

³³ AKDL. AL. Sygn. 201. *Protokół wizytacji kanonicznej parafii Lubomierz przeprowadzonej w dniu 12 sierpnia 1948 r. przez administratora apostolskiego ks. dra Karola Milika*, 11.

³⁴ AKDL. AL. Sygn. 201. *Protokół zdawczo-odbiorczy parafii Lubomierz sporządzony dnia 29 czerwca 1973 r. przez ks. Kazimierza Nawrotka*, 152.

³⁵ AKDL. AL. Sygn. 202. *Protokół zdawczo-odbiorczy parafii Lubomierz sporządzony dnia 30 czerwca 1984 r. przez ks. Ludwika Kośmidka*, 205.

³⁶ AKDL. AL. Sygn. 202. *Protokół zdawczo-odbiorczy parafii Lubomierz sporządzony dnia 24 lutego 1989 r. przez ks. Mieczysława Jackowiaka*, 223.

1. Właściciel: parafia Wniebowzięcia NMP i św. Maternusa w Lubomierzu.
2. Miejsce: kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Maternusa w Lubomierzu.
3. Liczba głosów: 22 II/P.
4. Budowniczy: Andreas Bayer³⁷.
5. Lata budowy: 1787–1789³⁸.
6. Przebudowy: 1830 r. – Carl Buckow³⁹; 1864 r. – firma *Schlag & Söhne*⁴⁰; 1897 r. – firma *Schlag & Söhne*⁴¹.
7. Lokalizacja: organy ulokowane są na murowanej emporze muzycznej, w tylnej części kościoła, nad wejściem głównym.
8. Prospekt organowy: rokokowy, architektoniczny, ozdobiony dekoracją rzeźbiarsko-snycerską, polichromowany, marmoryzowany i złożony, dwudzielny o wymiarach: 289 cm – szerokość mierzona na wysokości cokołu, 179 cm – szerokość mierzona na wysokości gzymsu, 252 cm – szerokość mierzona pomiędzy dwudzielną szafą organową, 362 cm głębokości szafy i 156 cm szerokości *Rückpositivu*. Prospekt składa się z symetrycznej, dwudzielnej sekcji głównej, rozmieszczonej wzdłuż ścian bocznych przeszła chórowego oraz wyodrębnionego pozytywu umieszczonego w balustradzie empory muzycznej. Symetryczna, wieloczęściowa i rozbudowana struktura architektoniczna prospektu usytuowana jest po bokach arkady okiennej, stanowiącej główną oś założenia. Umieszczone na osiach skrajnych wieżyczki piszczałkowe, przedzielone wąskimi dwukondygnacyjnymi segmentami, wysunięte są półkolistymi ryzalitami, wspartymi na konsolach, ujęte w obramienia ramowe i zwieńczone odcinkami przełamującego się belkowania o skośnie profilowanych gzymsach. Pozytyw, o zredukowanym układzie, ozdobiony jest szczególnie bogato w zwieńczeniu wieżyczek, koncentrującego się w putta, natomiast w części cokołowej znajduje się kartusz herbowy. Dekoracja snycerska prospektu rokokowa: kotary i obramienia kartusza uformowane z motywów *rocaille*. Na wieżyczkach znajdują się muzykujące putta oraz rokokowe wazony na postumentach.
9. Dyspozycja głosów:

³⁷ Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*, 85.

³⁸ Rok budowy 1787 umieszczony jest na gzymsie pozytywu. Zob. Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*, 85.

³⁹ Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*, 310.

⁴⁰ 1935. *Zusammenstellung ausgeführter Orgelbauten*, 7.

⁴¹ 1935. *Zusammenstellung ausgeführter Orgelbauten*, 18.

Manual I: Hauptwerk C–f³ (54 klawisze)

- Bordun 16'
- Principal 8'
- Hohlflöte 8'
- Gambe 8'
- Gemshorn 8'
- Octave 4'
- Rauschquinte 2²/₃'
- Trompete 8'

Manual II: Oberwerk C–f³ (54 klawisze)

- Geigenpr[incipal] 8'
- Gedact 8'
- Salicet 8'
- Principal 4'
- Flaut trav[erso] 4'
- Progr[esion] harm[onik] 2–3 fach
- Gemshorn 4' (głos dodany)
- Vox coelestis 8' (głos dodany)
- Aeoline 8' (głos dodany)

Pedal: Pedal C–d¹ (27 klawiszy)

- Violon 16'
- Subbas 16'
- Octavbass 8'
- Cello 8'
- Posaune 16'

Urządzenia dodatkowe:

- Manual coppel
- Pedal coppel zu I
- Octav coppel zu I
- Calcantenzug
- Tutti
- Nad klawiaturą pedałową znajduje się wałek *crescendo* i zegar umieszczony wewnątrz kontuaru z prawej strony manualów.

10. Kontuar organowy: wolno stojący, zamykany wysuwaną, drewnianą nakrywą. Organista siedzi przodem do ołtarza głównego i tyłem do frontu pro-

spektu organowego. Wymiary kontuaru: 140 cm szerokości, 117 cm wysokości, odległość od kontuaru do balustrady empory – 52 cm. Kontuar zaopatrzony jest w dwa manualy o skali klawiatur C–f³. Klawiatura pedału posiada skalę C–d¹. Nakładki klawiszy chromatycznych wykonane są z drzewa hebanowego, a klawisze diatoniczne są celuloidowe. Powyżej II manualu znajduje się jeden rząd registrów uchylnych. Z lewej strony znajdują się manubria głosów dodanych ok. 1900 r.: Gemshorn 4', Vox Coelestis 8', Aeoline 8'. Na każdym manubrium umieszczone są na wykonanym z porcelany medalionie napisy z podaniem nazwy głosów.

11. Traktura registratury i klawiatury: pneumatyczna.
12. Wiatrownice: głosy organów ustawione są na pneumatycznych wiatrownicach skrzyniowych o systemie opróżniającym, tworząc strony c–cis. Głosy sekcji I manualu ustawione są na dwóch pneumatycznych wiatrownicach bezpośrednio za piszczałkami prospektowymi, na wysokości gzymsu. Ustawienie piszczałek jest całotonowe, a największe z nich znajdują się przy wewnętrznej ścianie prospektu organowego. Głosy sekcji II manualu ustawione są na dwóch pneumatycznych wiatrownicach skrzyniowych przy zewnętrznych ścianach dwuczłonowego prospektu organowego. Sekcja ta została rozbudowana o 3 głosy ustawione na dwóch wiatrownicach stożkowych wzdłuż pozostałych wiatrownic tej sekcji. Głosy te tworzą strony c–cis. Głosy sekcji pedałowej ustawione są na dwóch pneumatycznych wiatrownicach skrzyniowych przy wewnętrznych ścianach dwuczłonowego prospektu organowego. Głosy należące do tej sekcji tworzą strony c–cis.
13. Miech: organy wyposażone są w trzy miechy klinowe z podawaczem. Miechy umieszczone są w części cokołowej prawej strony organów na drewnianym stelażu, jeden nad drugim. Wymiary miechów: 248 cm szerokości i 128 cm głębokości. Część miechów wysunięta jest poza szafę organową i osłonięta drewnianą obudową. Miechy pochodzą prawdopodobnie jeszcze z okresu budowy organów przez Andreasa Bayera w latach 1797–1798⁴². Podawacz wykonany został przez firmę *Schlag & Söhne* prawdopodobnie w 1897 r.⁴³ Na kanale powietrznym ciśnienie wynosi 100 mm SW.
14. Dmuchawa: składa się z silnika przemysłowego na łożyskach kulkowych, który zamontowany został w latach 80. XX w. Turbina dawna typu *Ventus*

⁴² Informacje uzyskane na podstawie wizji lokalnej przeprowadzonej przez ks. P. Dębskiego 2 kwietnia 2012 r.

⁴³ Archiwum Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu – Delegatura w Jeleniej Górze. [Brak sygn.]. Karta ewidencyjna organów kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Maternusa w Lubomierzu opracowana przez J. Stępowskiego.

ulokowana jest z prawej strony szafy organowej na murowanej emporze muzycznej, w drewnianej obudowie.

15. Stan zachowania: stan ogólny ocenia się jako dobry. Sekcje brzmieniowe są kompletne i w bardzo dobrym stanie. Stan miechów – dobry. Dmucha-
wa wymaga wymiany ze względu na duży stopień eksploatacji oraz głośną pracę. Całość instrumentu wymaga konserwacji.

3. Z dziejów miejscowości i kościoła filialnego w Olesznie Podgórskiej

Oleszna Podgórska (niem. Krummöls⁴⁴) swoimi korzeniami sięga połowy XIII w.⁴⁵ Miejscowość początkowo wchodziła w obręb wielkiej posiadłości ziemskiej, należącej do rodu von Liebenthal z Lubomierza. Od momentu ufundowania w 1278 r. przez Juttę von Liebenthal i jej synów klasztoru dla sióstr benedyktynek w Lubomierzu Oleszna Podgórska stanowiła ich uposażenie. Wieś pozostała posiadłością klasztorną do sekularyzacji dóbr kościelnych w 1810 r. Jak podają źródła, w XVIII w. Oleszna była jedną z większych i bardziej zamożnych wiosek w tych stronach. Mieszkańcy trudnili się przede wszystkim chałupnictwem oraz wyrobem lnianej przędzy. Na początku XIX w. podjęto w miejscowości nieudaną próbę wydobywania rudy miedzi, ale prace szybko przerwano, porzucając wydrążony szyb. Od 1810 r. dobra poklasztorne stanowiły własność skarbu Królestwa Prus. W 1885 r. poprowadzono linię kolejową z Gryfowa Śląskiego do Lwówka Śląskiego, która przebiegała przez Olesznę Podgórską⁴⁶. To wydarzenie przyczyniło się do krótkotrwałego rozwoju wsi. Po II wojnie Oleszna zachowała swój tradycyjny rolniczy charakter. W 1960 r. zlikwidowano linię kolejową z przystankiem w miejscowości⁴⁷.

Pierwotny kościół w Olesznie Podgórskiej wzmiankowany był po raz pierwszy w 1293 r.⁴⁸ Kolejny budynek sakralny, wzniesiony w stylu gotyckim, pochodził z początku XVI w. Ze względu na budowę linii kolejowej został on rozebrany w 1885 r. Z dawnego kościoła zachował się jedynie fragment wieży⁴⁹.

⁴⁴ Lutsch 1891. *Verzeichnis der Kunstdenkmäler*, 532.

⁴⁵ Staffa. 2003. Oleszna Podgórska. W *Słownik geografii turystycznej Sudetów*, 138.

⁴⁶ Staffa. 2003. Oleszna Podgórska, 139.

⁴⁷ Staffa. 2003. Oleszna Podgórska, 140.

⁴⁸ Pilch. 2004. *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*, 250.

⁴⁹ Staffa. 2003. Oleszna Podgórska, 140.

O obecny kościół filialny pw. Przemienienia Pańskiego wzniesiono w latach 1833–1838, a jego architektami byli August Soler i Karl Friedrich Schinkel⁵⁰. Początkowo świątynia stanowiła część parafii ewangelicko-augsburskiej, a w 1945 r. została przejęta przez parafię rzymskokatolicką w Lubomierzu⁵¹. Świątynia jest budowlą mурowaną, z jedną prostokątną i czteroprzęślową nawą, jednoprzęsłowym prezbiterium oraz jednoprzęsłową emporą organową⁵². Na osi budynku znajduje się wolno stojąca smukła wieża na rzucie kwadratu, zwieńczona iglicowym hełmem i połączona z korpusem podcieniem podtrzymującym taras⁵³. Dach kościoła jest dwuspadowy, a okna są półkoliście zamknięte z kamiennymi wolutami⁵⁴. Wnętrze kościoła posiada raczej skromny wystrój i neogotyckie wyposażenie. Zachowały się m.in. drewniane ołtarze z XIX w. z mурowanymi mensami, a także barokowe, drewniane i polichromowane figury z XVIII w. oraz obrazy olejne z XIX i początku XX w.⁵⁵ Na przestrzeni lat kościół był kilka razy restaurowany. W latach 1967–1973 przeprowadzono remont wieży kościoła, którą pokryto ocynkowaną blachą. Ponadto przełożono nad nawą dach, założono nowe rynny oraz naprawiono ramy okienne⁵⁶. W 1979 r. naprawiono zegar na wieży, przeprowadzono naprawę napędu dzwonów i odnowiono dwa ołtarze boczne⁵⁷. Kolejną czynnością było wykonanie części żaluzji w oknach wieży wraz z jej odgromieniem. Dodatkowo odnowiono wszystkie drzwi do kościoła i wykonano instalację alarmową⁵⁸.

4. Organy w świątyni filialnej w Olesznie Podgórskiej

Znajdujące się na wyposażeniu świątyni organy są dziełem wybitnego organmistrza z Jeleniej Góry – Carla Friedricha Buckowa. Instrument został wybudowany

⁵⁰ Staffa. 2003. Oleszna Podgórska, 141.

⁵¹ AKDL. AL. Sygn. 203, *Sprawozdanie z działalności parafii Lubomierz w ramach wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 18–19 października 2009 r. przez ks. bpa Marka Mendyka*, 60.

⁵² Staffa. 2003. Oleszna Podgórska, 140.

⁵³ Pilch. 2004. *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*, 250.

⁵⁴ Staffa. 2003. Oleszna Podgórska, 140.

⁵⁵ Staffa. 2003. Oleszna Podgórska, 141.

⁵⁶ AKDL. AL. Sygn. 202, *Protokół zdawczo-odbiorczy parafii Lubomierz sporządzony dnia 29 czerwca 1973 r. przez ks. Kazimierza Nawrotka*, 152.

⁵⁷ AKDL. AL. Sygn. 202, *Protokół zdawczo-odbiorczy parafii Lubomierz sporządzony dnia 24 lutego 1989 r. przez ks. Mieczysława Jackowiaka*, 223.

⁵⁸ AKDL. AL. Sygn. 203, *Sprawozdanie z działalności parafii Lubomierz w ramach wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniu 19 października 2009 r. przez ks. bpa Marka Mendyka*, 60.

w 1836 r., tj. w czasie, kiedy trwały jeszcze prace wykończeniowe w nowo wybudowanej świątyni⁵⁹. Na podstawie opracowania dokonanego przez L. Burgemeistera wiadomo, że organy w Olesznej zostały zbudowane jako instrument 22-głosowy, z dwoma manualami i pedałem⁶⁰. W 1887 r. konserwację organów przeprowadziła firma *Schlag & Söhne* ze Świdnicy⁶¹.

Po II wojnie światowej organy były w dobrym stanie⁶², co poświadcza fakt, że w latach 60. ubiegłego wieku instrumentu tego używano w trakcie sprawowanych tam nabożeństw⁶³. W latach 70. XX w. instrument uległ dewastacji⁶⁴. Ponieważ instrumentu nie używano przez dłuższy czas, sekcja brzmienia w dużej części uległa zniszczeniu. Zachowane głosy zostały wyjęte z szafy organowej i zdeponowane na bocznych emporach. W czasie przekazania parafii w 1989 r. zanotowano, że organy nie nadawały się do użytku. Stwierdzono również uszkodzenie stołu gry oraz brak dmuchawy. W tym samym roku zostały zakupione do kościoła organy elektroniczne wraz z nowym wzmacniaczem i głośnikiem⁶⁵. Z przeprowadzonej przez ks. Piotra Dębskiego wizji lokalnej, która miała miejsce 29 sierpnia 2009 r., pozyskujemy wiadomość, że zdewastowane organy zachowały w większości elementy pochodzące z warsztatu Carla Buckowa⁶⁶.

Zestawienie nr 2

Opis, parametry techniczne i dyspozycja organów w Olesznie Podgórskiej

1. Właściciel: parafia Wniebowzięcia NMP i św. Maternusa w Lubomierzu.
2. Miejsce: kościół filialny pw. Przemienienia Pańskiego w Olesznie Podgórskiej.

⁵⁹ Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*, 310.

⁶⁰ Burgemeister podał informację, że Carl Buckow wybudował także małe organy w Olesznie Podgórskiej w 1831 r. Na obecnym etapie badań trudno ostatecznie dokonać identyfikacji, w którym kościele. Należy przypuszczać, że były one w nie zachowanym do dziś kościele katolickim. Zob. Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*, 130.

⁶¹ 1935. *Zusammenstellung ausgeführter Orgelbauten*, 13.

⁶² AKDL. AL. Sygn. 201, *Protokół wizytacji kanonicznej parafii Lubomierz przeprowadzonej w dniu 12 sierpnia 1948 r. przez administratora apostolskiego ks. dra Karola Milika*, 11.

⁶³ APLB. [Bez sygn.]. *Kronika parafii 1945-*.

⁶⁴ AKDL. AL. Sygn. 202, *Kwestionariusz wizytacji pasterskiej parafii Lubomierz przeprowadzonej w dniu 22 maja 1996 r. przez ks. bpa Stefana Regmuntę*, 13.

⁶⁵ AKDL. AL. Sygn. 202, *Protokół zdawczo-odbiorczy parafii Lubomierz sporządzony dnia 24 lutego 1989 r. przez ks. Mieczysława Jackowiaka*, 223.

⁶⁶ AKDL. AL. Sygn. 203, *Sprawozdanie z działalności parafii Lubomierz w ramach wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 18–19 października 2009 r. przez ks. bpa Marka Mendięka*, 60.

3. Liczba głosów: 23 II/P.
4. Budowniczy: Carl Buckow⁶⁷.
5. Rok budowy: 1836⁶⁸.
6. Rok przebudowy: 1887 – firma *Schlag & Söhne* ze Świdnicy⁶⁹.
7. Lokalizacja: organy usytuowane są centralnie na murowanej emporze muzycznej, w tylnej części kościoła, nad wejściem głównym, naprzeciw ołtarza głównego.
8. Prospekt organowy: klasycystyczny, architektoniczny, o prostym konturze, trzyczęściowy. Wymiary szafy organowej: 570 cm – szerokość mierzona na wysokości cokołu, 370 cm – głębokość mierzona do komory kalikanta, 610 cm – głębokość mierzona z komorą miechową, odległość od stołu gry do balustrady – 439 cm. Prospekt zdobiony jest dekoracją snycerską. Malowany mazerunek jest koloru białego i częściowo złożony. Część centralna, dwukondygnacyjna, ujęta panelowymi pilastrami z korynckimi kapitelami, zwieńczona jest rozbudowanym prostym gzymsem z Okiem Opatrzności Bożej w promienistej aureoli. Zespół piszczałek prospektowych ujęty został w górnej części podpiętymi draperiami koloru niebieskiego ze złoceniami i z lambrekinem. Segmenty skrajne ukształtowane są arkadowo i zwieńczone prostym gzymsem, ozdobionym snycerskim motywem palmety. Wszystkie pola piszczałkowe w prospekcie pozbawione są obsady. Podstawa prospektu rozczłonkowana jest prostokątnymi płycinami o podziałach nawiązujących do jego górnych partii i mieści wbudowany stół gry.
9. Dyspozycja głosów:

Manual I: Hauptwerk C–f³ (54 klawisze)

- Bordun 16'
- Prinzipal 8'
- Hohflöte 8'
- Gambe 8'
- Octave 4'
- Gemshorn 4'
- Quinte 2 ²/₃ '
- Octave 2'

⁶⁷ Inskrypcja z nazwą firmy umieszczona jest na tabliczce na stole gry.

⁶⁸ Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*, 310.

⁶⁹ 1935. *Zusammenstellung ausgeführter Orgelbauten*, 13.

- Progresio Harm[onic] 3–4fach
- Trompete 8'

Manual II: Oberwerk C–f³ (54 klawisze)

- Flaut douce 8'
- Salicet 8'
- Dolcissimo 8'
- Prinzipal 4'
- Fl[auto] d'amour 4'
- Quinte 2²/₃'
- Flautino 2'
- Piccolo 1'
- Cornet 3–4 fach

Pedał: Pedal C–d¹ (27 klawiszy)

- Prinzipal 16'
- Subbass 16'
- Octavbass 8'
- Posaune 16'

Urządzenia dodatkowe:

- Sperrventil H[aupwerk]
- Sperrventil O[berwerk]
- Sperrventil P[edal]
- Manual Coppel
- Pedal Coppel
- Calcantenruf

10. Stół gry: wbudowany w centralną część cokołu organów i zamykany parą dwudzielnych drzwi otwieranych na zewnątrz. Organista podczas gry zwrócony jest przodem do frontu organów. Wymiary szafki stołu gry: 126 cm szerokości i 87,5 cm wysokości, odległość od klawiatury do balustrady empory – 439 cm. Stół gry zaopatrzony jest w dwa manualy o skali klawiatur C–f³. Klawiatura pedału o skali C–d¹. Klawisze diatoniczne pokryte są okładziną wykonaną z drewna hebanowego. Nakładki klawiszy chromatycznych wykonane są z kości słoniowej. Wszystkie klawisze są kompletne. Na większości klawiszy widoczne ubytki oraz przetarcia okleiny. Manubria włączające poszczególne głosy, połączenia oraz urządzenia dodatkowe umieszczone są po obu stronach klawiatur. Gło-

sy włączane są poprzez wyciąganie manubrii. Manubria są dziełem firmy *Schlag & Söhne*, która dokonała przebudowy instrumentu. Nazwy głosów wraz z określeniem stopaży oraz nazwy połączeń i urządzeń dodatkowych umieszczone są na wypukłych, okrągłych medalionach wykonanych z porcelany. Stwierdza się drobne zmiany w dyspozycji. Klawiatura pedałowa jest kompletna, ale całość stołu gry wymaga renowacji.

11. Traktura klawiatury i registratury: mechaniczna. Stan ogólny zachowanej traktury jest dobry. W drewnianych częściach widoczne jest czynne działanie drewnojadów.
12. Wiatrownice: głosy organów umieszczone są na 6 wiatrownicach klapowo-zasuwkowych, tworząc sekcje: I manual Hauptwerk, II manual Oberwerk, pedał Pedal. Sekcje I i II manualu ustawione są na czterech wiatrownicach na wysokości cokołu organów i tworzą strony c–cis. Dwie wiatrownice sekcji pedału umieszczone są przy tylnej ścianie szafy organowej. Stan zachowania wiatrownic dobry; we wszystkich z nich stwierdza się jednak czynne działanie drewnojadów.
13. Miechy: organy posiadają trzy miechy klinowe z podawaczem. Miechy ustawione są na stelażu jeden nad drugim w tylnej części kościoła. Wymiary każdego z miechów: 320 cm szerokości i 157 cm głębokości. Stan zachowania miechów dobry, niemniej wymagają one całkowitej renowacji.
14. Dmuchawa: brak.
15. Stan zachowania: stan zachowania organów jest dobry. Całość instrumentu pochodzi z okresu pierwszej budowy. Wszystkie głosy wyjęte są z organów i złożone na bocznych emporach. Sekcje brzmieniowe są niekompletne, ale ich stan zachowania jest dobry. Niezbędny jest zakup dmuchawy oraz wykonanie nowej instalacji, obudowy dźwiękoszczelnej i regulatora. Wszystkie piszczałki wykazują duży stopień zabrudzenia kurzem.

5. Z dziejów miejscowości i kościoła filialnego w Popielówku

Popielówek (niem. Hennersdorf) jako osada swoimi początkami sięga drugiej połowy XIII w.⁷⁰ Pryncypialna informacja o tej miejscowości pochodzi z dokumentu potwierdzającego w 1307 r. darowiznę, której dokonała przywoływana już Jutta von Liebenthal na rzecz klasztoru Benedyktynów z Lubomierza. Co cieka-

⁷⁰ Lutsch 1891. *Verzeichnis der Kunstdenkmäler*, 493.

we, osada w dokumencie określona została jako Popielówek⁷¹. Do 1810 r., czyli do roku kasaty dóbr zakonnych, wieś należała do klasztoru w Lubomierzu. Na przestrzeni wieków rozwijała się ona spokojnie i uniknęła większych zniszczeń. Na początku XVIII w. była już sporą osadą. Mieszkańcy zajmowali się przede wszystkim rolnictwem i chałupnictwem. W XIX w. Popielówek stał się własnością krajowego urzędu dzierżaw z siedzibą w poklasztornych budynkach w Lubomierzu⁷². Wiek XIX zapisał się upadkiem chałupnictwa i dużym spadkiem liczby mieszkańców. Po II wojnie światowej Popielówek pozostał osadą rolniczą. W tym czasie miejscowość pod względem administracji kościelnej należała do parafii Chmieleń, niemniej – celem ułatwienia wiernym wypełniania praktyk religijnych – 7 sierpnia 1989 r. została przyłączona do parafii w Lubomierzu, stając się jednocześnie jej filią⁷³. Obecnie wioska liczy zaledwie kilkudziesięciu mieszkańców.

Pierwszą świątynię w tej miejscowości wybudowano około 1559 r.⁷⁴ Dokonując analizy dokumentów wizytacyjnych z 1667 r., można stwierdzić, że kościół był tak mały, iż nie mógł pomieścić wszystkich mieszkańców⁷⁵. W latach 1766–1767 na miejscu pierwotnej budowli wzniesiony został nowy kościół barokowy⁷⁶. Obecnie jest to orientowana i murowana świątynia z prostokątną nawą i prezbiterium. Na osi kościoła stoi wieża: do wysokości nawy – kwadratowa, a w swojej górnej części ośmioboczna, zwieńczona hełmem z prześwitem. Dach kościoła jest dwuspadowy, wewnątrz zaś przykryte zostało sklepieniem kolebkowym. Elewacje i naroża wieży akcentowane są lizenami w tynku⁷⁷. Z pierwotnego wyposażenia świątyni zachowały się drewniany, polichromowany ołtarz główny, kamienna chrzcielnica z drewnianą pokrywą i ambona⁷⁸.

Kościół był wielokrotnie remontowany. Ostatnie prace restauracyjne miały miejsce w 1983 r. Dokonano wtedy remontu dachu i wymiany rynien, instalacji no-

⁷¹ Staffa. 2003. Popielówek. W *Słownik geografii turystycznej Sudetów*, 231.

⁷² Staffa. 2003. Popielówek, 232.

⁷³ AKDL. AL. Sygn. 202. *Dekret odłączający miejscowość Popielówek z parafii Chmieleń i przyłączający do parafii Lubomierz z dnia 7 sierpnia 1989 r.*, 133.

⁷⁴ Pilch. 2004. *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*, 275.

⁷⁵ Wincenty Urban. 1973. *Z dziejów duszpasterstwa w archidiecezji legnickiej w czasach nowożytnych do XIX w.* Wrocław (brak wydawcy), 46.

⁷⁶ Pilch. 2004. *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*, 275.

⁷⁷ Staffa. 2003. Popielówek, 232.

⁷⁸ Pilch. 2004. *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*, 275.

wego odgromnika i całej radiofonii, a także odmalowano kopułę wieży⁷⁹. W ostatnich latach zamontowano w kościele system alarmowy⁸⁰.

6. Organy w świątyni filialnej w Popielówku

W świetle przeprowadzonych badań nie da się stwierdzić, czy po wybudowaniu kościoła w latach 1766–1767 znajdowały się organy na jego wyposażeniu. Zachowany instrument, który obecnie znajduje się w obiekcie, został wybudowany w 1865 r.⁸¹, a jego wykonawcą była firma *Schlag & Söhne*. Organy miały tylko 9 głosów, 2 manualy i pedały⁸². Na podstawie kwestionariusza z wizytacji kościoła w Popielówku, odbytej 22 maja 1996 r., wynika, iż organy w okresie powojennym zostały zdewastowane, niemniej wszystkie zachowane części pochodzą z okresu ich budowy.

Zestawienie nr 3

Opis, parametry techniczne i dyspozycja organów w Popielówku

1. Właściciel: parafia Wniebowzięcia NMP i św. Maternusa w Lubomierzu.
2. Miejsce: kościół filialny pw. św. Katarzyny w Popielówku.
3. Liczba głosów: 9 II/P.
4. Budowniczy: firma *Schlag & Söhne*⁸³.
5. Rok budowy: 1865⁸⁴.
6. Przebudowy: brak.
7. Lokalizacja: organy ulokowane są na drewnianej emporze muzycznej w tylnej części kościoła, nad wejściem głównym.

⁷⁹ AKDL. AL. Sygn. 33. Teczka parafii Chmielen. *Pismo skierowane do ks. abpa dra Henryka Gulbinowicza dotyczące prośby o pomoc finansową dla parafii Chmielen sporządzone przez ks. Wojciecha Mroszczaka 10 października 1984 r.*, 129.

⁸⁰ AKDL. AL. Sygn. 203. *Sprawozdanie z działalności parafii Lubomierz w ramach wizytacji kantonicznej przeprowadzonej w dniach 18–19 października 2009 r. przez ks. bpa Marka Mendyka*, 60.

⁸¹ 1935. *Zusammenstellung ausgeführter Orgelbauten*, 7; Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*, 277.

⁸² 1935. *Zusammenstellung ausgeführter Orgelbauten*, 7.

⁸³ 1935. *Zusammenstellung ausgeführter Orgelbauten*, 7; Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*, 277.

⁸⁴ 1935. *Zusammenstellung ausgeführter Orgelbauten*, 7; Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*, 227.

8. Prospekt organowy: klasycystyczny, architektoniczny, ozdobiony skromną dekoracją snycerską, malowany w kolorze jasnobrązowym, składający się z trzech pól piszczałkowych, z których środkowe jest najwyższe. Wymiary prospektu: 286 cm szerokości (mierzone na wysokości cokołu), 174 cm głębokości, odległość od ściany kościoła do tyłu szafy organowej – 62 cm. Pola piszczałkowe w całości pozbawione są obsady.
9. Dyspozycja głosów:

Manuał I: Hauptwerk C–d³ (51 klawiszy)

- Prinzipal 8'
- Gedact 8'
- Gambe 8'
- Octave 4'
- Octave 2'

Manuał II: Oberwerk C–d³ (51 klawiszy)

- Portunal flaute 8'
- Salicet 8'
- Spiz-flaute 8'

Pedał: Pedal C–d¹ (27 klawiszy)

- Subbass 16'

Urządzenia dodatkowe:

- M[anuał] Coppel
- P[edał] Coppel
- Klingel – zug

10. Stół gry: wbudowany jest w centralną część cokołu organów i zamykany przez drzwi otwierane na zewnątrz w formie dwóch symetrycznych skrzydeł. Organista siedzi przodem do frontu prospektu organowego. Wymiary szafki stołu gry: 130 cm szerokości, 82 cm wysokości, odległość od klawiatury do balustrady empory – 136 cm. Stół gry zaopatrzony jest w dwa manuały o skali klawiatur C–d³, a klawiatura pedału – o skali C–d¹. Klawisze diatoniczne pokryte są okładziną z drewna hebanowego, a nakładki klawiszy chromatycznych wykonane są z kości słoniowej. Wszystkie klawisze są kompletne. Manubria włączające poszczególne głosy, połączenia oraz urządzenia dodatkowe umieszczone są po obu stronach klawiatur w dwóch pionowych rzędach. Nazwy głosów wraz z określeniem stopa-

żu oraz nazwy połączeń i urządzeń dodatkowych umieszczone są na wypukłych, okrągłych medalionach wykonanych z porcelany. Stan klawiatur manualów jest dobry, a klawiatura pedałowa kompletna. W szafce stwierdza się silne działanie drewnojadów.

11. Traktura klawiatury i registratury: mechaniczna. Stan zachowania całej traktury jest dobry. W drewnianych częściach widoczne jest czynne działanie drewnojadów.
12. Wiatrownice: głosy organów umieszczone są na dwóch wiatrownicach klapowo-zasuwkowych. Jedna wiatrownica klapowo-zasuwkowa (bliźniacza) umieszczona jest na wysokości gzymsu organów, bezpośrednio za prospektem. Na niej ustawione są piszczałki należące do sekcji I i II manualu. Ustawienie piszczałek jest całotonowe. Największe z nich znajdują się w części centralnej wiatrownicy. Głos sekcji pedałowej ustawiony jest na jednej wiatrownicy klapowo-zasuwkowej, która znajduje się przy tylnej części szafy organowej. Stan zachowania wiatrownic jest dobry i wszystkie zachowane są z okresu budowy instrumentu, jednakże w całości wymagają regeneracji.
13. Miechy: organy wyposażone są w dwa miechy klinowe z podawaczem. Miechy umieszczone są na strychu kościoła nad organami w specjalnej komorze na stelażu – jeden nad drugim. Wymiary miechów: 219 cm szerokości i 120 cm głębokości. Dźwignie podawaczy połączone są za pomocą listew, które poprowadzone są przez sklepienie w dół, w stronę szafy organowej. Listwy łączące podawacze zakończone są drewnianymi strzemionami w miejscu pracy kalikanta. Stan zachowanych miechów jest dobry.
14. Dmuchawa: brak.
15. Stan zachowania: sekcje brzmieniowe wykazują znaczne braki, zwłaszcza piszczałek metalowych. W całości instrumentu stwierdza się czynne działanie drewnojadów. Brak piszczałek prospektowych i dmuchawy.

*

Dzięki muzyce obecnej w celebrowaniu liturgii tajemnica Boga nie jest tylko intelektualnym przekazem, pozostającym w świetle abstrakcji, lecz bliska jest człowiekowi, poruszając jego duszę i otwierając go na Jego obecność. Wśród wszystkich instrumentów miejsce nadrzędne bezdyskusyjnie zajmują organy. Ich gra służy modlitwie, a ich akompaniament podtrzymuje śpiew, ułatwia udział w czynnościach liturgicznych i przyczynia się do głębszego zjednoczenia wiernych. Są

także inspiracją dla artystów – kompozytorów. Wielkie dzieła muzyczne powstały dzięki bogatym i różnorodnym strukturom brzmieniowym organów. Podjęty dyskurs jest próbą ukazania wyjątkowej wartości instrumentu organowego, jego zastosowania w świątyni, a także ścisłego związku z religijnością mieszkańców miejscowości wchodzących w skład parafii. Problematyka ta została ujęta od strony historycznej, ukazując dzieje poszczególnych instrumentów w świątyniach obecnej parafii w Lubomierzu na Dolnym Śląsku.

*

Bibliografia

Źródła

Archiwum Kurii Diecezji Legnickiej

Akta Lokalne (AL)

Sygn. 201. Teczka Parafii Lubomierz 1946–1975.

Sygn. 202. Teczka Parafii Lubomierz 1975–2000.

Sygn. 203. Teczka Parafii Lubomierz 2000–.

Archiwum Parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny
i św. Maternusa w Lubomierzu

[brak sygn.]. Kronika parafii 1945–.

Archiwum Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków we
Wrocławiu – Delegatura w Jeleniej Górze

[Brak sygn.]. Karta ewidencyjna organów kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Maternusa w Lubomierzu opracowana przez J. Stępowskiego.

1935. *Zusammenstellung ausgeführter Orgelbauten von Schlag & Söhne Schweidnitz in Schlesien*. Schweidnitz: Schlag & Söhne.

Burgemeister Ludwik. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*. Oprac. Hermann J. Busch. Frankfurt am Main: Verlag Wolfgang Weidlich.

Lutsch Hans. 1891. *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien*. T. 3. Breslau: Verlag von Wilh. Gottl. Korn.

Pius XII. 1955. *Encyklika Musicae Sacrae Disciplina*, Watykan: LEV.

Sobór Watykański II. 1963. *Konstytucja o Liturgii Świętej Sacrosanctum Concilium*, Watykan: LEV.

Opracowania

Bossowski Józef Andrzej. 2004. *Zabytki Lubomierza*. Lwówek Śląski: BUD-STAL-TEST II.

Iwanek Marian. 1991. *Lubomierz. Dzieje, dzień dzisiejszy, szanse*. Jelenia Góra: Urząd Miasta i Gminy.

Pilch Józef. 1978. *Zabytki architektury Dolnego Śląska*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Pilch Józef. 2004. *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*. Warszawa: Wydawnictwo Arkady.

Staffa Marek. Red. 2003. *Słownik geografii turystycznej Sudetów*. Wydawnictwo I-Bis.

Urban Wincenty. 1971. *Z dziejów duszpasterstwa w archidiakonacie wrocławskim w czasach nowożytnych*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.

Urban Wincenty. 1973. *Z dziejów duszpasterstwa w archidiakonacie legnickim w czasach nowożytnych do XIX w.* Wrocław (brak wydawcy).